

стосувалися вирішення конкретних питань суспільно-політичних відносин, а гетьманські інструкції - це правові акти, за якими визначався механізм реалізації рішень вищих органів влади, порядок діяльності судових органів, установлювалися права та обов'язки службовців. Ордер та інструкція як правові акти гетьманської влади в більшості виходили з Генеральної військової канцелярії [4, с.74].

Таким чином, правові акти органів гетьманської влади відповідно до тогочасних тенденцій свідчать, що Гетьманщина XVII ст. була наділена такою важливою ознакою автономної держави, як власна система права, основою якої були правові акти гетьманської влади. Достатньо повноцінні та структурні правові акти регламентували всі сфери суспільного життя та забезпечували функціонування автономії України.

Список використаних джерел:

1. Бойко І.Й. Держава і право Гетьманщини: навчальний посібник для студентів вищих та середніх спеціалізованих юридичних навчальних закладів і факультетів / І.Й. Бойко. – Львів: Світ, 2000. – 120с.
2. Гуржій О. І. Право в Українській козацькій державі (друга половина XVII - XVIII ст.) / О. І. Гуржій. – К. : Основа, 1994. – 47 с.
3. Гуржій О.І. Українська козацька держава в другій половині XVII—XVIII ст.: кордони, населення, право / О.І. Гуржій. – К: Основи, 1996. – 222 с.
4. Юридична енциклопедія: в 6 т. / [голов. редкол.: Шемшученко Ю.С. та ін.]. – К. : Українська енциклопедія, 1998. – Т. 4 : Н-П. – 2002. – 720 с.

САГАЙДАК Д.

магістрантка історичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

САЛІЧНА ПРАВДА, ЯК ОСНОВНИЙ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АКТ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ФРАНЦІЇ

Франція є однією з небагатьох держав, де утвердження звичаєвого права досягло такого рівня розвитку, при якому змогло стати повноцінною правовою системою державного управління і прикладом для інших держав. Французький юрист Сорель говорив: «Я не можу собі уявити іншу таку країну, де б цивільне право так глибоко проникло б у повсякденність і стало невід'ємною частиною духовного життя, світу почуттів і літератури всіх націй».

Свій розвиток правова система Франції почала ще з давніх часів становлення звичаєвого права (V-XI століття). Після падіння Римської імперії французька держава являла собою ряд розділених територіальних утворень, в кожному з яких діяли свої норми права. Проте спільним для них було те, що римське право і надалі мало законодавчу силу. Не дивлячись на велику чисельність переселення народів у V-VI, римське право збереглося у південних областях Франції. На півночі Франції, навпаки, поступово витіснялось римське право. Франки, що вторглися на цю територію, почали нав'язувати своє, досить розвинене право та, впроваджувати власні закони, найважливішим з яких була Салічна правда.

«Варварські правди» – судєбники, керівництво для суддів. Водночас вони не є збірниками системно викладених правових норм щодо всіх сторін життя ранньокласового суспільства. Їхня неповнота, фрагментарність, безсистемність – результат тієї звичаєво-правової основи, на якій вони склалися. Зафіксувати усе різноманіття звичаїв було неможливо, особливо якщо врахувати, що записувалися вони у формі конкретних юридичних казусів, взятих безпосередньо з життя. Предметно-наочна форма правової норми у «варварських правдах» відповідала конкретно-образній правосвідомості германців, для яких мова юридичних абстракцій була чужою і незрозумілою.

Для «варварських правд» характерний також докладний опис різних процедур і ритуальних дій, що свідчить про їх величезне значення у ранньофеодальному праві. Порушення вимог щодо детально розробленої процедури з вимовлянням певних слів, з використанням предметів-символів (наприклад, «жменя землі» у салічних франків у разі колективної виплати вергельду, зламані гілки «мірою в лікоть» у разі відмови від споріднення [4]) могло звести нанівець дію самої норми права [2, с. 286].

У різних гілок германських народів оформлення писаного звичаєвого права відбувалося в різний час: це співвідносилось з історичними розходженнями в ступені проникнення ранньої державності в суспільний побут, із місцевими особливостями становлення публічно-правової спільності того або іншого народу. І, не дивлячись на типову схожість, варварські правди мають відмінності по змісту конкретних приписів, наявності тих або інших правових інститутів, по співвідношенню з королівським законодавством свого часу [1, с. 166].

Жодна з відомих варварських правд не дійшла у своєму початковому вигляді, багато з них відомі в різних редакціях. Для більшості правд час їх виникнення (тобто початкового запису й офіційного визнання) визначається приблизно. Салічна правда, як правило, датується кінець V – поч. VI ст. [1, с. 166]. Цей закон, записаний латиною при Хлодвігу дійшов до нас лише в списку кінця VIII ст. з багатьма додатками і, ймовірно, виправленнями.[3, с. 44].

Прагнення варварів зберегти свою самобутність виявляється також і в ранньосередньовічному законодавстві, де з'являється такий непритаманний римській юридичній традиції принцип, як персональність права. У варварському королівстві люди не підлягали дії єдиного закону, що розповсюджувався на всіх жителів його території, але кожна людину судили по правовому звичаю тієї етнічної групи, до якої вона належала: франка за франкським звичаєм або, точніше, за законом своєї групи серед франків, наприклад Салічному; бургунда – за бургундським, а римляна – за римським правом [3, с. 44]. Звідси чималі розбіжності в законодавчих традиціях сусідніх регіонів.

Однією з ранніх, і водночас класичних правд, вважається Салічна правда, її найбільш рання частина відноситься до V ст. (486-496 рр.). Затверджена спадкоємцями Хлодвіга редакція тексту складалася з 65 глав-титулів, кожний із яких присвячувався певному юридичному питанню. Пізніше, залишаючись основним зводом власного права франків, Салічна правда неодноразово доповнювалася й розширювалася; так виникли редакції, названі Емендате (VI-VII ст.) і Геральдія (за часів Карла Великого). Салічна правда найменшою мірою зазнала впливу римського права, зберегла навіть деякі залишки язичницької

старовини й родових звичаїв германців. Наприклад, багато судово-правових процедур були нерозривні із символічними діями, позбавленими реального змісту, але важливими для суспільного визнання тих або інших фактів. Так, заява про бажання укласти повторний шлюб супроводжувалася зважуванням монет, передача майна – особливим розкиданням гілок рослини, звернення до родичів за допомогою в зобов'язаннях – киданням «жмені землі» й перестрибуванням через тин [1, с. 167].

З усіх «варварських правд» особливу цінність для історико-правової науки становить Салічна правда, оскільки її зміст відображає соціально-економічні й політичні процеси ранніх етапів розвитку класового суспільства, держави і права.

Основну увагу Салічна правда приділяє злочинам та покаранням. Всі відомі Салічній правді злочини можна звести до чотирьох груп: 1) злочини проти особи; 2) майнові злочини; 3) злочини проти порядку правосуддя; 4) порушення постанов королівської влади. Основна мета покарання – відшкодування збитків потерпілому та грошовий штраф на користь короля (тобто на той час уже існувало розуміння соціальної небезпеки злочину) [2, с. 376].

Значна частина постанов Салічної правди присвячена процесуальному праву.

Судовий процес у часи Салічної правди мав обвинувально-змагальний характер, для якого характерна відносно пасивна діяльність судді. Судові справи розглядалися на зборах вільних людей під головуванням виборного судді. Вирок виносили присяжні. Сторони мали рівні права. Процес проходив усно, публічно, відзначався суворим формалізмом. Наприклад, присягу треба було вимовляти точно слово в слово, інакше сторона програвала справу [2, с. 378].

Отже, Салічна правда стала визначним правовим документом, окремі норми якого діяли навіть тоді, коли держава франків припинила існування. Після розпаду Франкської держави цей документ не мав юридичної сили, проте на практиці частина населення продовжувала дотримуватись салічних законів. Крім того, Салічна правда стала фундаментальною основою та взірцевим прикладом для укладання державних законів в подальшій історії французької держави.

Список використаних джерел:

1. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн / Л. М. Бостан, С. К. Бостан / Навч. посібник 2-е вид. перероб. й доп. – К.: Центр учбової літератури, 2008 – 730 с.
2. Глиняний Н. П. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. Посіб. / 5-те вид., перероб. і допов. – К.: Істина, 2005. – 768 с.
3. ЛеГофф Ж. Цивілізація середньовікового Запада / Жак леГофф / Пер. с фр. под общ.ред. В. А. Бабинцева; Послесл. А. Я. Гуревича. – Екатеринбург: У-Фактория, 2005. – 560 с. (Серия «Великие цивилизации»).
4. Салическая правда [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/salic.htm>